

O‘QUVCHILAR XULQINING RAQAMLI MUHIT VA REAL HAYOTDAGI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA FARQLI TOMONLARI

Umirova Muyassar Asqarovna

*Qashqadaryo viloyati Yakkabog‘ tumani
100-umumiy o‘rta ta‘lim maktab psixologi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarning raqamli muhit va real hayotdagi xulq-atvor xususiyatlari hamda ularning psixologik asoslari tahlil qilingan. Zamonaviy axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi natijasida o‘quvchilar hayotida raqamli muhit muhim o‘rin egallab, ularning muloqot uslubi, emotsional holati va ijtimoiy xulqiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Maqolada virtual muhitdagi faollik va real hayotdagi xulq o‘rtasidagi farqlar, ularning psixologik sabablari hamda o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ta‘siri yoritilgan. Shuningdek, raqamli muhitning ijobiy va salbiy jihatlari, internetga qaramlik, ijtimoiy moslashuvdagi o‘zgarishlar ham ilmiy jihatdan tahlil qilingan. O‘quvchilarning sog‘lom psixologik rivojlanishini ta‘minlashda oila, maktab va psixolog hamkorligining ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: real hayot, o‘quvchi xulqi, psixologik xususiyatlar, emotsional holat, ijtimoiy moslashuv, virtual muloqot, internet ta‘siri, shaxs rivojlanishi, kommunikativ ko‘nikmalar, internetga qaramlik, psixologik barqarorlik, ijtimoiy xulq, ta‘lim jarayoni.

Kirish

Globalashuv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta‘lim tizimi va o‘quvchilar hayot tarziga sezilarli o‘zgarishlar olib kirdi. Raqamli muhit — internet, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va virtual platformalar o‘quvchilarning kundalik faoliyatida muhim o‘rin egallab, ularning muloqot qilish, fikrlash va xulq-atvor namoyon etish usullariga bevosita ta‘sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, real hayotdagi ijtimoiy munosabatlar va yuzma-yuz muloqot ham shaxsning psixologik rivojlanishida asosiy omil bo‘lib qolmoqda. O‘quvchilarning raqamli muhit va real hayotdagi xulq-atvori o‘rtasidagi farqlar bugungi kunda psixologiya fanida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki ko‘plab o‘quvchilar virtual makonda o‘zini erkinroq, faolroq yoki aksincha, real hayotdagidan boshqacha tarzda namoyon etadilar. Bu holat ularning emotsional holati, o‘ziga ishonchi, muloqot ko‘nikmalari va ijtimoiy moslashuv darajasiga bog‘liq bo‘lib, turli psixologik omillar bilan izohlanadi. Raqamli muhitda o‘quvchilar anonimlik imkoniyatidan foydalangan holda o‘z fikrini erkin ifoda etishi, tezkor axborot almashishi va turli ijtimoiy guruhlarga qo‘shilishi mumkin. Biroq bu jarayon ba‘zan real hayotdagi muloqot ko‘nikmalarining

susayishiga, yuzma-yuz muloqotdan qochish holatlarining kuchayishiga ham olib keladi. Natijada o'quvchilarda ijtimoiy begonalashuv, emotsional beqarorlik yoki internetga qaramlik kabi muammolar yuzaga kelishi ehtimoli ortadi. Real hayot esa o'quvchidan bevosita muloqot, hissiyotlarni boshqarish, vaziyatga tez moslashish va ijtimoiy normalarga rioya qilishni talab etadi. Shu sababli real muhitdagi xulq-atvor shaxsning haqiqiy ijtimoiy qobiliyatlarini namoyon etadi. Raqamli va real muhit o'rtasidagi farqlarni o'rganish o'quvchilarning psixologik rivojlanishini chuqurroq tushunish va ularni to'g'ri yo'naltirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, o'qituvchi va ota-onalarning o'quvchilarning raqamli faolligi va real hayotdagi xulqini to'g'ri tahlil qilishi ularning psixologik holatini barqarorlashtirishga yordam beradi. Bu esa o'quvchilarda sog'lom ijtimoiy munosabatlar, emotsional barqarorlik va to'g'ri xulqiy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Raqamli muhitning tez sur'atlarda rivojlanishi o'quvchilarning xulq-atvorida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli virtual platformalar o'quvchilarning nafaqat axborot olish manbai, balki asosiy muloqot maydoniga ham aylangan. Shu sababli o'quvchilarning raqamli muhit va real hayotdagi xulq-atvori o'rtasidagi farqlarni psixologik jihatdan o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli muhitda o'quvchilar ko'pincha o'zini erkinroq tutadi, fikrini ochiq ifoda etadi va ijtimoiy faollikni tez namoyon qiladi. Bunga sabab virtual muhitdagi nisbiy anonimlik, bevosita yuzma-yuz muloqotning yo'qligi va o'zini boshqacha ko'rsatish imkoniyatining mavjudligidir. O'quvchilar ijtimoiy tarmoqlarda o'zini ideal obrazda namoyon qilishga harakat qiladi, bu esa ba'zan real hayotdagi shaxsiy "Men" obrazidan farq qiladi. Natijada virtual va real identifikatsiya o'rtasida nomuvofiqlik yuzaga kelishi mumkin. Real hayotda esa o'quvchi bevosita muloqotga kirishadi, mimika, ovoz ohangi, tana tili kabi noverbal omillar orqali o'zini ifodalaydi. Bu jarayon ko'proq mas'uliyat, ijtimoiy normalarga rioya qilish va hissiy nazoratni talab qiladi. Shu sababli ayrim o'quvchilar real hayotda tortinchoq, kamgap yoki o'ziga ishonchsiz bo'lsa, raqamli muhitda aksincha faol va dadil ko'rinishi mumkin. Bu holat psixologiyada "online va offline xulqdagi farqlanish" sifatida izohlanadi.

O'quvchilarning raqamli muhitdagi xulqiga bir qator psixologik omillar ta'sir ko'rsatadi. Ulardan biri o'zini tasdiqlash ehtiyoji bo'lib, o'quvchi layk, izoh va e'tibor orqali o'zining ijtimoiy qabul qilinishini his qiladi. Shuningdek, tengdoshlar ta'siri ham muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy tarmoqlarda doimiy taqqoslash holatlari o'quvchilarda o'ziga ishonchning pasayishiga yoki aksincha, raqobat hissining kuchayishiga olib kelishi mumkin. Raqamli muhitning yana bir psixologik jihati bu tezkorlik va qisqa axborotlarga o'rganishdir. Bu holat o'quvchilarda diqqatning tez chalg'ishi, chuqur fikrlashning kamayishi va sabrsizlik kabi xususiyatlarni

shakllantirishi mumkin. Natijada real hayotdagi uzoq muddatli muloqot va murakkab vaziyatlarga moslashish qiyinlashadi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning ortiqcha foydalanilishi o'quvchilarda emotsional beqarorlikni ham keltirib chiqarishi mumkin. Kiberbulling, salbiy izohlar yoki ijtimoiy taqqoslashlar ularning ruhiy holatiga salbiy ta'sir qiladi. Bunday holatlar o'quvchida xavotir, tushkunlik va ijtimoiy chekinish kabi belgilarni yuzaga keltirishi ehtimoli mavjud. Real hayotdagi xulq esa shaxsning ijtimoiy moslashuv darajasini yaqqol namoyon etadi. O'quvchi real muhitda muammoni hal qilish, jamoa bilan ishlash, mas'uliyatni bo'lishish va emotsiyalarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu sababli real muloqot tajribasi shaxsning psixologik barqarorligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Psixologik jihatdan raqamli va real muhit o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirish uchun o'quvchilarda raqamli madaniyatni to'g'ri shakllantirish zarur. Bu jarayonda maktab psixologi, o'qituvchilar va ota-onalar hamkorligi muhim hisoblanadi. O'quvchilarga internetdan to'g'ri foydalanish, vaqtni boshqarish va real muloqotni rivojlantirish bo'yicha tushuntirish ishlari olib borilishi lozim. Shuningdek, trening mashg'ulotlari, guruhli faoliyatlar va ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish o'quvchilarning real muloqot ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Bu esa raqamli va real hayotdagi xulq o'rtasidagi muvozanatni saqlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli muhit va real hayotda o'quvchilarning xulq-atvori o'rtasidagi farqlar zamonaviy psixologiyaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida o'quvchilar virtual makonda o'zini erkinroq va faolroq namoyon etsa, real hayotda esa ularning xulqi ijtimoiy me'yorlar, hissiy nazorat va bevosita muloqot talablari bilan belgilanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, virtual muhitdagi ortiqcha faollik ba'zi hollarda real hayotdagi muloqot ko'nikmalarining susayishiga, emotsional beqarorlikka hamda ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli muhit to'g'ri foydalanilganda o'quvchilarning ijodkorligi, axborot almashish tezligi va kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiruvchi ijobiy omil bo'lib xizmat qiladi. Real hayotdagi muloqot esa shaxsning ijtimoiy tajribasini boyitadi, empatiya, mas'uliyat, o'zini boshqarish va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu sababli raqamli va real muhit o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash o'quvchilarning sog'lom psixologik rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Demak, o'quvchilarda raqamli madaniyatni to'g'ri shakllantirish, real muloqotni rivojlantirish va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish ularning barkamol shaxs sifatida shakllanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.

2. G‘oziev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. Bolalar va o‘smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma’naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
7. To‘xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.